

SKUTEVIKSBODER 14 og 15. Søknad om dispensasjon. VEDLEGG 1.

FORELØPIG BYGNINGSHISTORIKK DESEMBER 2008

Innledning. Kilder.

Per 22.12.08 har jeg ikke foretatt grundige arkivundersøkelser på Skuteviksboder 14-15.

Følgende kilder, primært fra eget arkiv, er brukt i denne historikken:

- Branntakster fra 1818, 1837, 1847, 1868 og 1881 i eget arkiv. (fra Statsarkivet i Bergen)
- Tegninger av nr 14, før og etter forandring, datert 1920. Planer, snitt, fasader og noen detaljer. (Fra takstmann E. Bratland, kopiert 03.12.08)
- Målebrev fra 1920. (Fra takstmann E. Bratland, kopiert 03.12.08)
- Fasadetegninger av alle Skuteviksbodene fra 1965. I eget arkiv.
- Grove registreringsplaner fra 1979. (Henrik von Archen)
- Rapport om bygningsmiljøet i Skuteviken. Kulturseksjonen i Bergen, mai 1980, i eget arkiv.
- Fortidsminneforeningens antikvariske register, sone 2, fra Skuteviken til Stadsporten, i eget bibliotek.
- Bergens Bys Matrikkel. Eiendommer 1915-1918. Trykkt i 1920. I eget bibliotek.
- Vaksdal mølle 1866-1966. v/ Bernt Lorentzen. Jubileumbok i eget bibliotek.
- Diverse eldre fotodokumentasjon fra eget arkiv. (Fra billedsamlingen UiB, fra eldre bøker , eget fotoarkiv etter 1978 mv.)
- Fotodokumentasjon av eksteriørene i oktober 2004. I eget fotoarkiv.
- Fotodokumentasjon av eksteriørene etter brannen og innvendig i bod 14 og 15 03 og 11 desember 2008. I eget fotoarkiv.

Alder og utvikling.

I følge rapport fra Kulturseksjonen i Bergen fra 1980 er eldste sikre datering på bod 14 fra 1685 og bod 15 fra 1655. Eldste kjente eier av bod 15, i 1659, var Christopher Cordt.

Funn av primitiv rankedekor på rester av laftetømmer på tidligere svalgang mot sjøen i nr 15, annen etasje og lignende rankedekor på laftevegg i tidligere værelse mot sjøen i annen etasje i nr. 14 bekrefter at bodene sannsynligvis ble bygget på 1600-tallet.



Rester av malt rankedekor i bod 15, 2 etasje mot sjøen, på tidligere svalgang. Skjemmet av eldre forsøk på "oppfrisking" med sølvmaling og muggangrep etter brannen 07.09.2008.

Foto: ET 02.12.08. IMG0414.jpg



Rester av malt rankedekor som malt brystning i tidligere værelse mot sjøen i 2 etasje i bod 14. Skjemmet av muggangrep etter brannen 07.09.2008.

Foto: ET 02.12.08. IMG0426.jpg

De bodene som ble oppført ca 1655 og 1685 er imidlertid ikke helt identiske med dagens bygninger, da bygningene har gjennomgått til dels drastiske ombygginger i årenes løp.

Forslag til beskrivelse av bod 14 slik den sannsynligvis sto som ny i ca. 1685:

Basert på senere branntakster og funn på stedet:

- a) Et tømret pakkhus, 2 etasjer, bord- og stentak, 2 pakkboder og 2 pakklofter, 1 værelse, to fag vinduer, en vinde.
- b) Muligens et såkalt "materialhus", på nordøstsiden av pakkhuset, inn mot fjellet. (Se endringer 1685-1837.)

Forslag til beskrivelse av bod 15 slik den sannsynligvis sto som ny i ca. 1655:

Basert på senere branntakster og funn på stedet:

Et tømret pakkhus, 2 etasjer, bord- og stentak, 6 pakkboder og 6 pakklofter, 1 værelse, to fag vinduer, en vinde.

Endringer i perioden 1685 – 1837.

Bod 14: Pakkhuset ble påbygget en etasje på ukjent tidspunkt. Laftetømmeret i 3dje etasje er av en annen type enn ditto i 1 og 2 etasje. Tømmeret i 1 og 2 etasje er finere tilhogget, har andre nov, har store variasjoner i høyden, de største stokkene er nærmere 50 cm høye. Akkurat samme type tømmer finner man i bod 15 og i den sterkt brannskadete bod 12. Tømmeret i 3dje etasje i bod 14 er av en annen type, mindre dimensjoner (høyder) og med en annen type nov. Laftetømmeret i tredje etasje er svært likt tømmeret man finner på Bryggen.

Min teori er at bod 14, pakkhuset, ble påbygget en etasje nokså umiddelbart etter bybrannen i 1702, da det var desperat behov for lagerplass.

Muligens ble bygningen mot gaten totalfornyet en gang mellom 1818 og 1837. Betegnelsen "materialhus" kan henvise til bruken, men det mest sannsynlige er henvisning til konstruksjonen, et hus av "materialer", dvs. stolpeverk, kontra et hus av tømmer. Ref. også verdiøkningen 1818-1837.

Bod 15: Sannsynligvis skjedde det få eller ingen forandringer i bod 15 i perioden 1685-1818.

Branntakster 20.juni 1818:

Bod 14: Eier Henrich Marthens

- a) *Et Tømret Pakhuus 3 Etager , Bord og Steentag, 2 Pakboder, 6 Paklofter, 1 Værelse, 2 fag Vinduer samt 1 Vinde. 450 spd.*
- b) *Et Ditto Materialhuus, 2 Etage, Bord og Steentag. 150 spd.*

Bod 15: Eier Christopher Harmens.

Et tømret Pakhuus 2 Etager Bord og Steentag, deri 6 Pakboder , 6 Paklofter, 1 Værelse, 2 fag vinduer, 1 Vinde. 650 spd.

Branntakster 9 august 1837:

Mellom 1818 og 1837 fikk bod 14 et nytt værelse med vindu. Bod 15 var uforandret.

I 1837 angir for første gang branntakstene bygningens ytre mål. Ytre mål på bod 14 , boden mot sjøen, stemmer ganske bra med målebrevet fra 1920 = dagens mål.

Ytre mål på bod 15 stemmer i bredden (lengden i 1837), men ikke i lengden (dybden i 1837).

Bod 14: Eier: Johan D. Behroni (Behnoni?)

- a) *Et tømret Pakhuus 3 Etager med Bord og Steentag, 12 Alen (7,53 m) lang og 25 Alen (15,7 m) dyb, deri 2 Søboder, 6 Paklofter, 2 Værelser, 4 fag Vinduer og Vinde. 1100 spd.*
- b) *Øst for bogstav a en tømret Bygning 2 Etager med Bord og Steentag, deri en Søbod og 2 Paklofter. 400 spd.*

Bod 15: Eier : Adolph von Tangen.

Et tømret Pakhuus, 2 etager med Bord og Steentag, 19 Alen lang (11,9 m) og 34 Alen (21,3 m) dyb, deri 6 Søboder og 6 Paklofter. 1 Værelse med 2 fag Vinduer og en Vinde. 800 spd.

Branntakster 7 januar 1847.

Her er også bygningenes høyder notert, at bodene er bordkledd samt antall dører og trapper.

Bod 14 er nokså uforandret.

I bod 15 er det kommet til en stenderverks taske i første etasje bak boden, inn mot fjellet og et nytt pakkrom i annen etasje. Lengden (dybden) er øket med 6 alen. I denne taksten har bod 15 fått samme grunnflate som i målebrevet fra 1920 = som i dag.

Bod 14: Eier Kjøbmann Mads Nygaard

- a) *Et tømret, bordkledd Pakhuus med Bord og Steentag, 12 Alen langt, 25 Alen dybt, 13 Alen høit, heri 2 Søboder, 6 Pakstuer, 2 Værelser, 15 Dører, 1 Trappeopgang, 5 fag vinduer, 1 Vinde. 900 spd. (Endret til 1000 spd)*
- b) *Øst fra litra a og i umiddelbar forbindelse med samme en tømret bordkledd Taske med Bord og Steentag, 12 3/4 Alen lang, 12 3/4 Alen dyb og 10 Alen høi, heri 1 Søbod, 1 pakstue, 2 Døre. 400 spd (endret til 500 spd)*

Bod 15: Eier Kjøbmann H. J. Kroepelin

Et tømret, bordkledd Pakhuus med Bord og Steentag, 19 Alen langt, 40 Alen (25,1 m) dybt, 8 1/2 alen høit, 6 Søboder, 1 stenderverks Taske, 1 Saltebinge, 6 Pakstuer, 1 Værelse, 1 Pakrum, 21 Dører, 1 fag Vinduer, 1 Trappeopgang, 1 Vinde. 1000 spd (endret til 1500 etter protest fra eier).



Foto fra bodenes bakside, inn mot fjellet, tatt før Sjøgaten ble ført forbi bodene, ut til Slaktehuset.

Den opprinnelige nordre Skuteviksvei er på plass (den ble senere flyttet østover) og Nye Sandviksvei rundt Rothaugen er bygget.

Bildet må være tatt en gang mellom 1870 og 1920. Fotograf ukjent. Fra Uib billedsamlingen, UBB-BROS-05183.

I venstre billedkant er bod 13, den gang i en etasje men med ett bratt skråtak og loft over flere etasjer. Deretter bod 14. litra b og bod 15 slik den ble etter påskjøtingen litt før 1847. Se branntakst 1847.

Branntakster 1881.

I branntakstene for 1881 henvises til branntakster fra 1868.

Verken bod 14 eller 15 ble forandret i perioden mellom 1847 og 1881.

I 1881 sto kjøpmann Gerdt H. Meyer som eier av begge bodene. Gerdt H. Meyer eide da også bod 10 og 11, men ikke nr. 12 og 13 som i 1881 var eiet av Anders og Torger Svanøe (brødre?).

Bodene ble brukt som lager for Vaksdal Mølle, stiftet av Gerdt H. Meyer i 1866.



Foto fra 1902. Fotograf Neupert. Fra UiB billedsamlingen. UBB-BS-OK-11967. Der finns også et tilsvarende foto tatt i 1912, der bodene ser nokså forfalne ut. Både i 1902 og i 1912 har bod 14 og 15 vindearker mot sjøen. Bod 14 har dessuten valmtak mot sjøen. Her sees også at dråpefallet eller passasjen mellom bodene ble bygget sammen før 1902.



Foto fra ukjent årstall mellom 1920 og 1939. Fotografen er Olai Schumann Olsen. Fra UiB, billedsamlingen. UBB-SO-0535. Her har bod 14 fått nytt saltak. Valm og vindeark er fjernet. En nyere type vinde stikker ut i toppen av den nye saltaksgavlen. Disse endringene er ikke vist på fasadetegningen merket ETTER fra 1920. Bod 15 har fortsatt vindearken i behold.

Ombyggingsarbeider omkring 1920.

Høsten 1919 kjøpte Staten selve Vaksdal Mølle som så inngikk i as Hæggernes dampmølle og i mars 1920 også Møllens kontorbygning på Vågsalmenning og de mange lagerbygningene (sjøbodene) i Skuteviken av as Gerdt Meyer. As Gerdt Meyer eide i 1918 Skuteviksboder 2, 3a, 3b, 3c, 10, 11, 13 (12 + 13) og 14 (14 og 15).

Ny eier av bod 14 og 15 i 1920 ble derfor den statlige møllebedriften as Hæggernes dampmølle. Samme år ble det gjennomført ny kartforretning der bod 14 og 15 formelt ble slått sammen til en eiendom med betegnelsen Skuteviksbod 14.

Eierskifter fører ofte til omfattende byggearbeider, så også med bod 14 og 15.

På kopier av plantegninger før og etter forandring av bod 14 fra 19.05.1920 står naboboden, nr. 15, beskrevet som ”den forandrete bod”.

Det er sannsynlig at de omfattende forandringene som skjedde i bod 15 etter 1881 også må ha skjedd etter eierskiftet i 1920, selv om vi foreløpig mangler håndfaste bevis.

De konstruktive endringene er imidlertid nokså identiske i begge bodene.

Endringene i / etter 1920 må kunne beskrives som meget omfattende og svært dramatiske.

Førtegninger av bod 14 viser etasjeplaner som stemmer godt overens med branntakstene fra 1847, 1868 og 1881.

Ettertegningene viser helt nye planløsninger og nye bærekonstruksjoner, nokså nær dagens situasjon, som dokumentert av undertegnede, etter brannen i september 2008.

Det er per dd ikke funnet tilsvarende før- og etter-tegninger for bod 15.

Endringene i bod 14 etter eierskiftet i 1920:

Bod 14 besto før ombyggingsarbeidene i 1920 av to ”selvstendige” bygningskonstruksjoner, litra a og b.

Litra a, mot sjøen, hadde i 1 og 2 etasje svalgang langs ytterveggen mot nr 13 og i gavlen mot sjøen, to tømrete lagerrom i hver etasje mot nr 15 og et tømret værelse i 2 etasje på svalgangen mot sjøen. I den påbyggete tredje etasjen var det midtgang med to tømrete rom på hver side og ett tømret rom på svalgangen mot sjøen. På loftet, med valmtak mot sjøen, var det vindeark med vinde.

Litra b besto av et åpent laftetømret rom i hver etasje og saltak uten vindark og vinde.

Følgende ble gjort i bod 14 etter salget i 1920:

- a) Samtlige laftetømrete skillevegger i bod sjø. litra a i branntakstene, ble fjernet. Kun laftetømrete yttervegger sto igjen.
- b) Svake punkter i laftekonsruksjonene, nov mv, ble stivet av med nye opplengere festet med skrubolter med smidde firkantmutre.
- c) Det ble i tillegg montert langsgående dragere på innside laftevegger mot nr 15 i alle etasjer og i tredje etasje mot bod 13.
- d) I 1 og 2 etasje i bod sjø, litra a har det aldri vært laftetømrete yttervegger mot nr. 13, men svalgangyttervegger i stolpeverk. Hvor mye av dette stolpeverket som ble fornyet i 1920 er litt usikkert. Innvendig panel og brannskadene i september 2008 har gjort grundig dokumentasjon vanskelig. Det kan se ut som om også ytterveggene i stolpeverk mot nr 13 ble forsterket med nye opplengere og langsgående dragere i 1920.
- e) Også laftetømmeret i ytterveggene i bod gate, litra b, ble sannsynligvis forsterket med langsgående dragere og opplengere. Snittegning fra 1920 av bod gate, litra b, bekrefter dette.
- f) I gavlen mot sjøen har det også vært svalgang med yttervegger i stolpeverk, men med laftetømrete værelser i hjørnet mot nr 15 i 2 og 3dje etasje. På ettertegningene fra 1920 er værelsene fjernet.
- g) I den tømrete boden mot gaten ble laftetømmeret i gavlveggen mot bod sjø fjernet i begge etasjer.
- h) Som erstatning for de innvendige lafteveggene ble det satt opp langsgående tredragere i alle etasjer, sammenhengende gjennom begge bygningene. Disse konstruksjonene står ennå, med noen justeringer i nyere tid. Dragerne fra 1920 hviler på kraftige stolper, med skråstivere i lengderetningen og knær på tvers festet til underside etasjeskillebjelker. Også i ytterveggene er det knær som er innfestet i de samme bjelkene.
- i) Under stolperrekken i første etasje ble det montert nye støpte fundamenter, ned i og gjennom det gamle bolverket. Dette er vist på tegningene fra 1920. Skal vi stole på tegningene fra 1920, ble det ikke utført refundamentering under ytterveggene.
- j) Samtlige etasjeskillebjelker ble skiftet. De var sannsynligvis skjøtet over de innvendige langsgående lafteveggene mellom boder og svalgang .
- k) Alle bordgulv er av nyere dato og sannsynligvis fra 1920.
- l) I 1 etasje er det støpte gulv. (Utført senere enn 1920?)
- m) Mot sjøen ble taket helt eller delvis fornyet. Valmen og vindarken ble fjernet, mens flesteparten av sperrene sannsynligvis ble beholdt, forsterket med nye doble hanebjelker og skråstivere, stolper mv. samt nye sperr og ny gavlvegg i stolpeverk mot sjøen. NB Noen av forsterkningsarbeidene kan være reparasjoner etter eksplosjonen i 1944.
- n) På hanebjelkeloftet i bod sjø ble det montert en ny elektrisk vinde.
- o) Taket mot gaten ble også forsterket i 1920 med 2 par nye skråstivere og doble hanebjelker og langsgående dragere innenfor gamle sperr og hanebjelker.
- p) I bygningen mot gaten ble etasjeskillet mellom 2 etasje og loftet senket og alle bjelkene fornyet.

Endringer i bod 15 rett før eller umiddelbart etter eierskiftet i 1920.

Bod 15 gjennomgikk en nesten like omfattende ombygging som bod 14, litra a og b.

Planløsningen i bod 15 var før 1920 omtrent som i bod 12 og ytre del av bod 13: laftetømrete rom på hver side av en midtgang og en bred svalgang mot sjøen.

Om gavlveggen mot sjøen var og er laftetømret vites ikke, da den i dag er innvendig panelt.

I 2 etasje var det et tømret værelse på svalgangen, i hjørnet mot nr. 16. Her er fortsatt laftetømmeret både mot nr 16 og mot sjøen i behold, mens rester av skilleveggene, kappet tett inn mot novene viser værelsets størrelse. Værelset har flere lag malte dekorasjoner, her skimtes både trær og en hest. Det nyeste innslaget er et malt landskap med dampskip på ytterveggen. Se fotos på neste side.



Foto.IMG 0418.jpg.ET.02.12.08.

Rester av malt dekor i tidligere værelse på svalgangen i annen etasje i bod 15, på vegg mot bod 16. Dekoren kom frem da nyere platekledninger i bedriftens vaskerom ble fjernet etter brannen.



Foto.IMG 0417.jpg.ET.02.12.08.

Rester av malt dekor i tidligere værelse på svalgangen i annen etasje i bod 15, på yttervegg mot sjøen. Her er et nyere veggmaleri med et dampskip i en vestlandsfjord.

Som redegjort for i branntaksten fra 1847 ble bygningen påskjøttet 6 alen (ca 3,75 m) mot gaten en gang mellom 1837 og 1847. Tilbygget i stolpeverk ble oppført i samme høyde som selve boden. Se foto mot fjellet fra før 1920.

Følgende ble gjort i bod 15 omkring 1920:

- Samtlige innvendige laftevegger ble fjernet. Kun de laftetømrete ytterveggene sto igjen.
- Det ble montert to rekker med langsgående dragere, stolper, skråstivere og knær, av samme type som beskrevet i bod 14.
- Det store loftet ble forsterket og avstivet med to tilsvarende rekker med stolper og skråstivere i bygningens lengderetning.
- Mange etasjeskillebjelker ble fornyet, men her er fortsatt noen bjelker og topp laftete skillevegger i behold, nok til å få dokumentert tidligere planløsninger.
- Alle gulvbord i etasjeskillene ble fornyet.
- Gulvene i 1 etasje er i dag støpte. (Utført senere enn 1920?)

Endringer etter 1920.

Grove skisseplaner av bodene fra 1979 viser store, åpne lokaler, omtrent som på plantegningene merket etter i 1920.

I bod 14, bod sjø var det avdelt to rom på svalgangen mot sjøen i første etasje. I annen etasje var bod gate inndelt i tre rom. I 3dje etasje var det ingen skillevegger. Det var åpne trappeløp gjennom alle etasjer på svalgangen mot sjøen, inn mot nr. 13.

I bod 15 var det innredet en stor garasje i første etasje mot nr 16 og et do (privet?) på svalgangen mot sjøen, inn mot nr. 16.

Mot gaten var et innkledd trapperom mot nr 14 i begge etasjer. I annen etasje var det et kontor mot gaten, et do (privet?) i dråpefallet mellom bod 14 og 15 og et rom (vaskerom) på svalgangen

mot sjøen, mot nr. 16. Ellers besto boden av store åpne rom med stolperækker med åpnet trappeløp mellom etasjene på svalgangen mot sjøen.

Da dagens eier, Albeslag as, overtok bodene ble det gjort noen endringer og opprustingsarbeider av kontorer, garderober og vaskerom mv for bedriften.

For å få større verkstedslokaler ble noen stolper fjernet i 1 etasje i begge boder og tredragerne forsterket med dragere av jern.

Vinde-/ heiseinnretningene er modernisert, noen porter er stengt, noen vinduer er skiftet, taktekingen er fornyet. Noe kledning er skiftet og noe nytt er montert utenpå eldre kledning mv.

Situasjonen før brannen i september 2008

Det fantes visstnok ingen plantegninger av situasjonen rett før brannen.

Dokumentasjons-plantegninger av situasjonen etter brannen er laget av undertegnede i desember 2008, etter at diverse innredning, nyere kontorskillevegger, verkstedsinnredning mv var fjernet.

Jvf også fotodokumentasjon umiddelbart etter brannen ved Fylkeskonservator, forsikringselskap, takstmenn m fl. (Undertegnede har per 22.12.08 ikke sett denne dokumentasjonen)

		
Foto F52-04, nr 15. ET. 13.10.2004 De hvitmalte bodene er fra venstre bod 13, bak rød bil er nr 14 og til høyre bod 15.	Foto F52-04, nr 12. ET. 13.10.2004. Foto fra Skuteviksbryggen. De hvitmalte bodene er fra venstre: bod 16, bod 15, bod 14 og bod 13. I høyre billedkant bod 12.	Foto F52-04, nr 17. ET. 13.10.2004. Foto tatt fra Nye Sandviksvei. Til venstre Bod 14, med to bygninger, litra a mot sjøen og litra b mot gaten. Til høyre bod 15 bak den grønne bilen.

Situasjonen etter brannen i september 2008.

Se vedlegg 2 for nærmere dokumentasjon av brannskadene.

Bod 14.

Langvegg mot nr 13 er sterkt brannskadet i alle 3 etasjer.

Gavlvegg mot sjøen er sterkt brannskadet i loftsetasjen og i underliggende etasjer omtrent til flukt venstre side porter.

Tilstanden på veggkonstruksjonene mellom portene og bod 15 er vanskelig å vurdere pga innvendig panel og utvendig kledning. Det kan være ikke synlige brannskader i hulrommene.

Gavlvegg mot gate er sterkt brannskadet i alle etasjer.

Loftsetasjen er utbrent bak panel og kledning, samme gjelder de laftetømrete veggene i 1 og 2 etasje.

Bjelkeendene i etasjeskillene er brannskadet mot nr 13.

Begge loft er totalskadet, med mulig unntak av noen få sperr under hanebjelkenivå, mot nr. 15.
Resten av boden er vannskadet og de få bevarte gamle bygningsdelene er angrepet av muggsopp.

Bod 15:

Ingen brente konstruksjoner, men omfattende vannskader og etterfølgende store muggsoppangrep, spesielt på de eldste bevarte bygningselementene..

		
Foto IMG 3980.jpg. ET.09.09.08. Brannskadet bod 14 til venstre. Vannskadet bod 15 til høyre.	Foto IMG 4083.jpg. ET. 22.09.08. Hvite boder fra venstre; nr 16, 15 og 14. Rød bod: nr 12 og gul bod: nr 11.	Foto IMG3988.jpg.ET. 09.09.08. Bod nr 14 i høyre billedkant.

Bergen 22.12.2008.

Elin Thorsnes

Elin Thorsnes
Sivilarkitekt MNAL

*****s l u t t *****